

Заузимањем Алжира, Сенегала и Нигра Француска улази у нове земље. Поред политичког јавља се научно интересовање. Због тога од 1859 год. настаје периода интензивног испитивања у Африци. Поред тога врше се испитивања у Азији, поглавито у Задњој Индији (Тонкину и Анаму) и у области Тибета. У Ј. Америци испитује се Француска Гујана, басен Амазона и др.

Овај интензивни рад друштва створио је код публике веће интересовање и веће поверење. Друштву почињу стизати велики поклони и завештања. Број чланова прелази преко 2000.

Због тога што је у Француским школама Географија била везана за Литературу и Историју географи се мало интересују за природне науке. Радови Dufrénoy-a i Élie de Beaumont-a: *L'Explication de la carte géologique de la France* (1841) и генерала de la Noë и de Margeric: *Les formes du terrain* (1888) остају у редовима чланова друштва готово незапажени.

Али после ових испитивања и великог развоја природних наука, око 1880 год. почиње нова периода у Француској Географији. Географско Друштво није више само установа, која има за задатак да опише земљу. Јављају се више научне оријентације у Географији, долазе људи који у своје радове уносе више географског духа. Не студирају се више факта појединачно, већ се траже њихове везе са узроцима. Друштво је сада ове људе потпомагало у раду.

Annales de géographie 1921., № 167, с. 374—378.

П. С. Ј.

Едвард Јоманс: О васпитној вредности Географије. — Чим деца узму прву географску књигу и чују прво географско предавање добију хладан утисак. Предаје им се о арктичким појасима, о повратницима рака и јарца, о екватору, о географским ширинама и дужинама — уопште о стварима које се тешко памте, зато што су растурене, без праве везе и прозаичне; даље им се говори о границама, о градовима, о „главним производима“, о „главним рекама“ — и даје огромна маса обавештења, која се са знојем сварују.

И ви видите већину ђака како са безизразним лицима уче лекцију из Географије. Предају им наставници који су на исти начин учили. Како можете очекивати од њих нечег новог?

Пре него што можете одговорити на питање какав је задатак Географије у животу детета, морате имати утврђено гледиште на живот у опште.

На четири стотине година пре Христа, најмудрији човек тога доба несвесно је најбоље исказао циљ свег учења и искуства. Излазећи из врта, где је водио уобичајене разговоре, њему тако драге, Сократ је изговорио ову молитву у знак благодарности: „О Пане, помози ми да постанем леп изнутра и да све моје спољашње добре стране узвисе моју душу!“

Ево најузвишеније функције Географије у животу детета: да омогући зачетак оних процеса који ће створити духовну унутрашњост детета лепом и спасти дете од земаљских ефемерних добара, која би угушила његов дух.

Можда бих оклевао да кажем да је то функција Географије, пре него ког другог предмета, кад не би постојао факт да Географија обухвата готово сваки други предмет. Не можете тако лако ограничити Географију као друге предмете. У њој је превирање и бујање и она тежи да се ослободи граница и распростре преко свега. Да би је огра-

ничили, треба да из ње извадите њен напон. То су урадили и сада раде учитељи старога стила — и Географија је, ето, сама за себе, не окрепљује срце, мозак и машту.

Ретки су добри учитељи, па према томе и учитељи Географије. Пошто је њих тако мало, врло је важно имати добре књиге. Дobar учитељ може учити само ограничен број ђака, а добра књига има много више читалаца. Поред тога, добра књига накнади деци оно што су изгубила поред рђавог учитеља. Слаб уџбеник из Географије је онај који наставник мора сваког часа читати, пошто га сами ђаци не могу читати и памтити. Наставник мора уџбеник драматисати, објашњавати, опширно о питањима расправљати, декламовати и оживети да би ђаци схватили. Сама земља, ма колико лепа и величанствена, ма колико испуњена сјајем сунца и звезда, топлотом или хладноћом, вегетацијом, голим стенама или ледом, у таквом уџбенику изгледа досадна; а народ који на њој станује, који управља упрегнутим групама коња, волова и паса, камиланама и слоновима или локомотивама, који живи под шаторима, у планинама и равницама или у велико-варошким палатама, у уџбенику такође изгледа досадан — изгледа као народ који никад не једе, никад не говори, никад не пева и не виче, никад не показује никакву страст, страх, храброст, племенитост или поквареност. Једном речи, то је Географија без емоције и без живота.

Ова осећајна Географија, може се рећи, није подесна за сталну храну, чак и кад би се таква храна могла набављати. Али је исто тако истина да је то једина врста хране коју дечаци и девојчице могу да приме. На једну интелектуалну вибрацију коју покренете безбројним исказом факта, десет ћете покренути апелујући на осећај, који се заснива на факту.

Ако кажем да је земља лопта, спљоштена на половима, од 8000 миља у пречнику и 25000 миља у обиму, да се на својој осовини обрне једанпут за 24 часа и пређе пут око сунца за 365 дана, да су три четвртине њене површине вода, а једна четвртина копно — ђаци ме слушају с поштовањем.

Али кад им кажем да то значи, да ми путујемо брзином од 190 миља за секунду и да се у исто време обрћемо брзином од 1000 миља на сат; да су се сви ови огромни континенти и бескрајна мора окретали на исти начин кроз хладан простор стотинама милиона година; да су се на овим два мртвим стварима, развила органска бића и најзад људи, жене и деца сваке врсте, црвени, жути, црни и бели, који чине најчудније ствари онамо где их је Географија поставила — онда је на моме излагању усредсређен њихов разум.

Говорим деци да је Физичка Географија врло лепа, дивна ствар, да је испуњена страшном и бесмртном лепотом. Значај њен лежи у ономе што је она створила дугим процесом, који је почео морским алгама па преко инсеката, риба, птица, пољских и шумских животиња дошао до деце у школи, деце под шаторима, деце у снежним кућама и земуницама и деце у прашумским колибама, чији родитељи раде најразноврсније послове да би зарадили хлеба, купили алат и оружје или платили трамвај и аутомобиле.

Сунце се рађа и они устају, облаче одело, или га у опште и немају, и почињу да раде посао на који их Географија приморава. Сунце залази и они лежу да се одморе, остају и даље бића старе Географије.

Ђаци могу гледати у назад уз дугачку и стрму путању којом су њихови претци дошли; и међу планинама и долинама, у пустињама и на морима, могу видети своје мале савременике где иду, трче, раде,

играју, јашу, лове, једу чудну храну, чудно говоре, боре се, певају, мразе, воле и умиру.

Другим речима, треба да учимо Географију човека, предмет који је испуњен акцијом и осећањем, али који је заснован на оној неизмерно старој Физичкој Географији, која свачему даје крајњи разлог и крајњу границу.

Али наставник треба да се обазре прво и на дете па онда на факта. Деца, својим разумом, најбоље схватају факта помоћу прича, игре и занимања. За предавање Географије треба употребити овај начин: причати приче и правити слике. Деца треба да слободно и просто схвате и упамте природне процесе: дисциплину, ред, пропорцију, међусобну везу и лепоту.

Да учиним два предлога. Прво, треба саставити књиге за употребу учитеља и ђака, књиге које садрже читаве стране прозе и појезије, којима би се појачале слике места и народа. Друго је музика. Зар можете изоставити музику из Географије? Кад студирате Русију било би zgodно отпевати какву руску песму, на пр.: „Волга, Волга!“ као и песме других народа кад се о њима говори.

Децу треба учити да се не поносе овом нашем великом западном цивилизацијом. Она је пролазна и има ужасне недостатке. Један део њиховог дивљења треба уштедети и за друге цивилизације. Ко је на пр. онај чудан народ који се зове „Тунгузи“? Сви проматрачи говоре са одушевљењем о темпераменту и моралу Тунгуза: „Пуни живота... увек чили, чак у највећој беди, поштују подједнако себе и друге, благих су манира и песничког говора, услужни без покорности, поносити неусиљено, презиру неистину и равнодушни су према патњи и смрти — Тунгузи су несумњиво херојски народ“.

Помислите шта нам такав народ може допринети! Ми за њих морамо имати само дубоко поштовање и дивљење.

(Из „Geographical Review“ (New-York
october 1921.)

Мих. Радовановић.